

Universal Declaration of Human Rights - Adyghe

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Цыху Хуэфаңцэхэм Теухуа Дунейнсо Джэнсалъэ

1948

Federation of Caucasian Associations

Kaffed

Дунэенстэу кьэрал зэгохьэныгъэм и зэфэсэу 1948 гъэм тыгъэгъазэм и 10-м цыфэгъэм кыщанштагъ 217 А (III) зномер унашъомкӀэ.

Цыф Фэпгъуанэхэм Афэгъэхьыгъэ Дунэенстэу Джэнсалъэ

Дунэенстэу Кьэрал Зэгохьэныгъэм (ДКЗ) и Зэфэсым егъэлъ;

Дунэенстэу цыфыгъэм кыххубытэрэ хэтрэ зы цыфи зэгохьэныгъи;

мы джэнсалъэр сыдигъун янэгъу кӀагъэтызэ, мың кыщыхэщырэ цыф фэпгъуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ янэлэ зэрэтырагъэтырэм, фашырэ лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ гъогукӀэ зырагъэужьынэу;

хэгъэгъу кӀоцӀхэм и дунэенстэум и кӀо кьэсми нахьы зыщызыужьырэ амалхэр зыфагъэпгъэхьэнэзэ мы зэгохьэныгъэм хэт кьэралхэм ежъымэ ялъэпкьхэри, яуангъо кӀагъэтырэ нэмыкӀрэ кьэралмэ ялъэпкьхэри кызэкӀнубытэу, дунэенстэум и тэдэрэ чӀапӀи мы цыф фэпгъуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ кыщанцӀэным, лъэшэу цызэрагъэкӀоным, щагъэцӀкӀэным фэкъудышхэу,

цыф фэпгъуанэхэм афэгъэхьыгъэу цыф жьугъэхэм и лъэпкьхэм и язэфэдэ идеал

шапхьэхэр кьэзыгъэуцурэ мы дунэенстэу джэнсалъэр.

1-нэрэ пычыгъу

Цыф итэури пгъхьэфитэу, ялъытэныгъэрэ яфэпгъуанэхэмрэкӀэ зэфэдэу кьальфы. Акъылрэ зэхэпӀыкӀ гъуазэрэ ялӀпгъы, зыр зым зэкъош зэхэпӀэ азфагъу дэлъэу зэфыщытынхэ фэе.

2-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи зэфэдэу фит мы джэнсалъэм хэт цыф фэпгъуанэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфигъэпгъэхьэнэу, зыщың расэм, ышъо, бзылъфыгъэ-хульфыгъэу зэрэщытым, ыбзэ, ыпгъ дным, политичнэ е нэмыкӀрэ епгъыкӀэу илэм, лъэпкьгъэу е цыф кунэу кызыыхэкӀыгъэм, мылъкоу илэм, кызыщальфыгъэм емылгытыгъэу зэхэдзынчгъэу, фэгъэкӀотэныгъэнчгъэу.

Аңц нэмыкӀэу, кьэрал пгъхьэфити, нэмыкӀым нуангъо кӀэти, зыпгъхьэфитыжъыныгъэ (автономне) зымылӀи, нэмыкӀрэу зы пгъхьэфитыныгъэ лъахъэ зытелъи, сыд фэдэрэ кьэралым ицӀыфэу цытми хэтрэ цыфи зэхэдзыныгъэ фашы хьунцӀэи зыщың кьэралым иполитичнэ е юридическэ системэ е дунэенстэу кьэралхэм азфагъу цырилэ статусым кыххэкӀэу.

3-нэрэ пычыгъу

Исэуныр, шъхъэфитыныр, щынгъончъагъэр хэти ифэшъуаш.

4-нэрэ шычыгъу

Хэти ищыллэу илъытэ е ищылышлэ ибгъэты хъунтэн, сьд фэдэ шыклэун ищылышъэр, ищыл иэн-кьэщэфыныр зыми фэдэ мыхъунэу кьоды.

5-нэрэ шычыгъу

Хэти лъэшыгъэ епхъэлэ хъунтэн, жьалымыгъэклэ, цыфыгъэм кьемызэгъэу е инанэ зыгъэулышши фэдэклэ удзеклэ, ащ фэдэ тазыр теилъхъэ хъунтэн.

6-нэрэ шычыгъу

Хэти фэшъуаш тэдэрэ чланн цыфэу, юридическэ лицёу кьыпцалыгъэнэу.

7-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи кьэрал хабзэм инангъхъэ щызэфэд ыкн кьэрал хабзэм кьэухъумэныгъэхэр зэхэдзынчъэу, язэфэдэу зыфагъэшъхъэнэу фит. Хэти зэхэдзынчъэу, зэфэдэу фэшъуаш мы джэпсалъэм кьемызэгъэу, зэхэдз зыхэлъ юфшлангъохэми, ащ фэдэ юфшлангъомэ сьд фэдэун атегъэгунхонми кьыпцаухъумэнэу.

8-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил хабзэ шъхъэлэм е кьэрал хабзэм кьыринэсырэ цыф фэшъуашэхэр зыукьорэ юфшлангъо кьызехъулэклэ фитыныгъэ зилэ ухыяклохэм зафигъэзэнэу, зыкьаригъэухъумэнэу.

9-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи лажъэ нмылэу аубыти, агъэтлысн, егъэзыгъэклэ нэмыклрэ чланлэ афи хъунтэн.

10-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил ифэшъуашэхэмрэ ишъэрылгъэхэмрэ аухэсы ыкн ежъым зы лажъэ кьытыралгъхъэ зыхъуклэ зыми шломыллыклэу, зыми нунагъо клэмытэу, зыми нмытельхъэу щыт ухыякло шъхъэфит исэфитыр зэфагъэклэ ыкн нафэу илоф ригъэлтынэу фэенэу.

11-нэрэ шычыгъу

1. Зы лажъэ/шлэхъэджагъэ зытыралгъхъэрэ хэтрэ цыфи знухыижъыным нае зыфэныкьонцт щынгъончъагъэхэр зыпцгъотынэу щыт ухыигъо нафэм иклэухъэу, кьэрал хабзэм тетэу агъэкьончафэклэ хыеу кьалыгъэ, мыхыишъо кьырапгъырэп.

2. Хэти агъэкьуанчэ хъунтэн, зешлэ лъэхъаным кьэрал хабзэклэ е дунэенстэу хабзэклэ шлэхъэджагъэу амылгъэтэнцтыгъэ зы юф зэриншлагъэм е ышлангъэу кьапцхъу горэ зэримышлагъэм кьыхэкьыклэ. Хэти шлэхъэджагъэ зешлэм фэгъэуцугъэу цытыгъэ тазырым нахъыбэ тыралгъхъэ хъунтэн.

12-нэрэ шычыгъу

Хэтрэ цыфи и гъэшлэ унае, нунагъо, нуна е зэрэзэрашлэхэрэ шыклэхэм шъхъэусыгъончъэу зыри кьыхэлэбэ хъунтэн, инанэ, ыцлэ кьелусэ хъунтэн. Хэти фитыныгъэ ил мыщ фэдэ кьыхэлэбэныгъэхэм кьэрал хабзэклэ зыкьацаригъэухъумэнэу.

13-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зы хэтрэ зы кьэралн ичIыналгы шгхьэфитэу шызеклонэу, шысэунэу.
2. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежыи нкьэралн ахэтэу тэдэрэ кьэралн иконцыкIынэу ыкIн икIэрыкIэу кынгьээжыиэу.

14-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI жьалымыгы/лыс кьырахынэу зыхьурэм, нэмыкIрэ кьэрал ыншгхьэ ригьэзынэу, шгхьэсгьэзыныгы амалхэр зыфигьэшгхьэиэу.
2. Ау ишгыи кьанIэклэ политичнэу шымыт илэшгхьэджагьэхэм е дунэенстэу кьэрал зэгохьэныгьэм имурад, ибзыишгхьэхэм кьемызэгьэрэ Iофиланшгхьэхэм кьахэкирэ дэоданшгхьэхэмклэ мы фитыныгыэр зыфэбгьэшгхьэиэ хьунцтэн.

15-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зы кьэралым ицIыфэу шыгьынэу.
2. Хэтрэ цыфи ицIыфэу шыт кьэралым шгхьэусыгьончгьэу хэбгьэки е нэмыкIрэ кьэралым ицIыф хьунэу илэ фитыныгыэм хэбгьэиэ хьунцтэн.

16-нэрэ пычыгы

1. Зыиыбжэ икьугьэ хэтрэ бзылгыфыгьн хьулгыфыгьн фитыныгы нI кьызыхэкигыгы лгьэнкьым, ицIыфэу шыт кьэралым е динэу ылыгьым кьыхэклэу зы нэрыогьун кьыфэмыуцоу, фитэу кьышцэнэу, дэклонэу, унагьо ышIэнэу.
2. Зэрэцэн-зэдэклоным фэгьэхьыгыгы зэзэгьныгыэр (нэчыхьэр), зэрэцэнцт-зэдэклонцтхэм ежымэ я шгхьэфитыныгыгы шгыи кьэрэ яишIонгьоныгыгы икьурэклэ агьэнсы.
3. Унагьуэр, цыфыбэ-лгьэнкь исеукIэм и лгьэбжэ шгхьалэшгы, ар цыф жьугьэмн кьэралымн кьеухьумэ.

17-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежым нунаеу е нэмыкIрэхэр илэхьэгьоу мылгыку зригьэлэнэу.
2. Хэтрэ цыфи шгхьэусыгьончгьэу имылгыку кьыиышхы е хэбгьэиэ хьунцтэн.

18-нэрэ пычыгы

Хэтрэ цыфи гуишысэ, зэхашIэ ыкIн дин фитыныгы нI. Мы фитыныгыэм кьызэкIеубыгьэ изакьоу е кунэу, нафэу е унаеу (шгьэфэу) итхьафэлорыишIэнхэр, идинклэ илэшгхьэхэр нэрылгьэгьоу аригьэшIэн, ыгьээзэклэн фитыныгыэри.

19-нэрэ пычыгы

Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зэрэфаеу гуишысэнэу, игуишысэхэр кьыиотэнэу. Мы фитыныгыэм кьыхеубыгьэ цыфыр игуишысэхэм фэшIыклэ зымн кьымыгыэгумэкиынэу, кьэралыгьо гьуианкьэхэм ямылгыгыгыгьэу илэныгыэхэр, гуишысэхэр сыд фэдэрэ гьогукIн кьылгыыхьон, кьыигыотыи, зылэрыгьэхьэн фитыныгыэри.

20-нэрэ пычыгы

1. Хэти фитыныгы нI Iшэнчтэу, зэо-бэнэнчтэу зэфэсынэу, хасэ зэхинцэнэу, зэхэнцэгэ хасэм хэхьэнэу.

2. Хэти зы хасэ хэхьэнэу ебгыэзы хьуңтэн.

21-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI занклэу ежым е фитэу кыыхыхыгы лыклэм ялэклэ кьэралым изегьэклон Iофхэм ахэхьэнэу, ахэлэжьэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI икьэралн цыф жьугьэмн Кьыфызэрингьэнэпрэ амалхэр зэхэдзынчтэу, иетэумн афэдэу зыфигьэнгьхьэнэу.

3. Хыкумэт Iэнгьхьэтетныгыэм илгьабжьэр кьэралым н цыф жьугьэм ишлонгьоныгы ары. А ишлонгьоныгыэр кьэнафэ игыэф шыклэм тет хэхыныгы фит зафэхэу е цыфмэ ишлонгьоныгыэхэр игыхьэфит-иесфитэу кьызэрэгьэлгьонгьуңт нэмыклрэ шыклэхэу, зыныбжь икьугьэ цыф иетэумн афызэлухыгыэу, ялэлэтхэмн зэфэдэ кьуачлэ ялэу, шэлгьэ гьэнэфагыэклэ кьытырагыэзэжьырэхэмклэ.

22-нэрэ пычыгы

Цыф жьугьэм зэрэнцым елгытыгыэу хэтрэ цыфи социалнэ кьэухьумэныгы фэнгьуан. Кьэрал кьуачлэклэ е кьэралыгьомэ яздэлэнылэклэ ыкн хэтрэ кьэралн ежым игыэнсыклэрэ намалхэмрэ ялгытыгыэу хэтрэ цыфи фитыныгы нI инанэрэ ицыфыгыэрэклэ гунсэфэу зэрэнужыын ыльэклыңт экономика, социалнэ ыкн илэнхабзэ Iофклэ зыфэныкьонгт амалхэр рагыэгьотынэу.

23-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI лэжьэнэу, фитэу илоф кыыхыхынэу, зэфагыэклэ ыкн фэншү амалхэмклэ лэжьэнэу ыкн Iофынчгьагыэм кьыщаухьумэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зэхэдзынчтэу зэфэдэ Iоф фэншү зэфэдэ уасэ кьыратынэу.

3. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежьыри нунагьун цыфым фэнгьонэн иесуклэ илэу зыгьэнсэун, иңыклагьэ хьумэ зылылэсынгьунэу иңыт сыд Фэдэр социалнэ кьэухьумэныгыэхэмклэ клэгьэнытагыэу зы иесуклэ амал кьезытын зыльэклынэу зы лэжьэнклэ фэншү кьылэрыхьэнэу.

4. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежы ишгьуагыэ нае хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхинцэнэу, аң фэдэ зэхэнцэгьэм хэхьэнэу, хэтынэу.

24-нэрэ пычыгы

Хэтрэ цыфи фитыныгы нI зигьэнсэфынэу, ынэгу зырингьэужынэу, иетэумн афэмыдэу илэжьэгьу шэлгьэ цыф фэнгьуанэ шаңхьэм итэу кьыфагыэнсынэу, шэлгьэ гьэнэфагыэклэ илэжьанкн кьыратызэ гьэнсэфакло дэклынэу.

25-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфи фитыныгы нI ежьыри нунагьун узынчтэн, тхьэгьо фэнгьуанэ илэу иесун нае шхыныгы, игыуанэ, унэ ыкн медицинскэ Iэнылэгьу ыгыотынэу. Хэти фитыныгы нI, Iофынчгьагыэ, сымэджагыэ, фыкьуагыэ, лыгыобагыэ, игыузэбагыэ, жьыгыэ ыкн ежым имылэшлагьэ Iофыгьомэ кьахэклэу амалынчгьагыэ, тхьэмыклагьэ кьылыгысэу иңытмэ кьаухьумэнэу.

2. Ныхэмрэ сабийхэмрэ фитыныгы яI ялыеу кьыклэлгышлынхэу, кьыдэлэнылэнхэу. Зэрэнцэгьэ зэлI-зэшгьуз ибынэун зэмынхьэгьусэмэ кьальфыгыэун ицэрэт, сабий иетэумн а зы социалнэ кьэухьумэныгыэ амалхэр язэфэдэу афагыэнгьхьанэ.

26-нэрэ пычыгы

1. Хэтрэ цыфы фит гэсэныгъэ зэригъэгъотынэу. Анахь маклэмэ нэублэ ыкӀн лъэбжъэ гэсэныгъэр ахьцэнчъэу арагъэгъоты. Нэублэ гэсэныгъэр унмылэнкӀэ амал нмылэу, егъэзыгъоу цыт. Техникэ ыкӀн лэшлагъэ гэсэныгъэр хэти физэлухыгъэцт. Ашгъэрэ гэсэныгъэр зэхэдзынчъэу хэти физэлухыгъэу цытын фæе ежым нсэнаун (талант) елгытыгъэу.

2. Гэсэныгъэр цыфым нцыфыгъэм нкьоу зыригъэужьыным фэшлоу гэпсыгъэу ыкӀн цыф фэшгуашэхэмрæ фитыныгъэ нгъхалэхэмрæ афашырæ уасэр, лыгтэныгъэр ыгъэлъэныным, кӀнгъэнытэным фэунэтлыгъэу цытын фæе. Гэсэныгъэм цыфхэр ригъэгуншун фæе расэ нстæуми, лъэнкъ нстæуми, дин куи нстæуми азфагу гулгытæ, зæгурылæ, зæфэшлуныгъэ, зæныбджæгъугъэ дэлъынэу ыкӀн мамырныгъэр кылухъумэным нæе Дунэенстæу Къэрал Зæгъхъаныгъэм ригъэкӀокӀырæ лъэжыгъэм зыригъэужьэу цытын фæе.

3. Сабиймæ арагъэгъотыцт гэсэныгъэр зыфæдæнцтыр кыхъэзыхынэу фитыр, нстæуми анэрæу янэрæ-ятэрæ ары.

27-нэрæ нычыгъу

1. Хэти фитыныгъэ нӀ цыф жъугъэ шӀэнхабзæ нсæукӀæм фитæу хэхъэнæу, хэлæжъэнæу, гъуæзджэр зыфигъэшхъэнæу, шӀэныгъэ зыужьыныгъэм хэлæжъэнæу ыкӀн ар зыфигъэшхъэнæу.

2. Хэти фитыныгъэ нӀ ежым кыгъэшшынгъэ шӀэныгъэ, жабзæ (литературæ), гъуæзджæ лэшлагъэхæм мылгъоу, нкӀæу, уасæу, лыгтэныгъэу къанакӀорэр кыфаухъумэну.

28-нэрæ нычыгъу

Хэти фэшгуаш мы джæнсальтæм кышцыхънцырæ цыф фэшгуашэхэмрæ фитыныгъэхэмрæ зæрагъæцӀкӀэнгъунæу зы социалнæ ыкӀн дунэенстæу гэпсыкӀæ системæ цылэнæу.

29-нэрæ нычыгъу

1. Хэти ежы нцыфыгъэ фитæу ыкӀн нкьоу зыригъэужьынæу амал къезытырæ цыф жъугъэмн къэралми финшæжыи фæу ншгъэрылгъхэр нӀæх.

2. Хэти нфэшгуашэхэр зыфигъэшхъанæ ыкӀн нфитыныгъэхэр зæрихъæ зыхъукӀæ, нæмыкӀми яфэшгуашэхэмрæ яфитыныгъэхэмрæ афæдæн, ахæмæ лыгтэныгъэ къæфегъэшшынгъэн ыкӀн демократичæскæ цыф жъугъэм зæдыриӀæ шӀэнхабзэр (этникэр), цыф жъугъэ гэпсыкӀэр, шылӀакӀэр егъэшлӀокӀоным намалхэр къæухъумагъæ хъуным нæе фэшлæу къэрал хабзæкӀæ агъэнæфагъæ гъуанкъæмæ япхыгъэу цытынцт.

3. Сыдæунцтæун орæхъу, мы цыф фэшгуашэхэмрæ фитыныгъэхэмрæ зыфæбгъэшхъэнæ, зæпхъæ хъунцтæн Дунэенстæу Къэрал Зæгъхъагъэм н гурылгъ-гурынлæхэмрæ нбзынхъэхэмрæ (принципхэмрæ) адимынгъæу, анэшлуекӀоу.

30-нэрæ нычыгъу

Мы джæнсальтæм кыхънубыгъэрæ зы хæбзæ гъæуцугъи зыгурыбгъалæ хъунцтæн мынц кышцӀлотыкӀыгъæ хæбзæ гъæуцугъэмæ ащыц горэр ылъэтынæу, нукъонæу хэтрæ зы къэралн, куш, нæбгыри фитыныгъæ ригъы фæдæу.